

UDK: 316.77.001:578.834

Pregledni rad

15. II. 2021.

GORDANA LESINGER*

INFODEMIJA ILI PREKOMJERNA KOLIČINA NETOČNIH INFORMACIJA OBJAVLJENIH O PANDEMIJI VIRUSA COVID-19

SAŽETAK

Pandemija koronavirusa ili virusa COVID-19 zadesila nas je u prosincu 2019. godine te se proširila u Europi, a zatim i u cijelome svijetu tijekom 2020. godine. Uz zdravstvenu pandemiju pratila nas je i pandemija mnoštva informacija, dezinformacija i takozvanoga *fake newsa*, zbog čega je Svjetska zdravstvena organizacija proglasila infodemiju. Usporedno s borbom protiv pandemije, u smislu pravovremenoga, točnoga i transparentnoga informiranja, mediji diljem svijeta borili su se i protiv infodemije te su profesionalno pratili zbivanja na terenu u svezi sa samom bolešću. Također su svakodnevno pratili i konferencije za novinstvo Nacionalnoga stožera civilne zaštite te tako nastojali amortizirati neizvjesnost javnosti u svezi s razvojem pandemije. No, njihov su posao znatno otežavale brojne mrežne komunikacijske platforme koje su isprva bile preplavljene mnoštvom netočnih, fabriciranih i senzacionalističkih informacija, a koje su konzumenti medijskih sadržaja također pratili radi što bolje informiranosti. Upravo su takve objave bile povod za proglašenje infodemije jer su unijele kakofoniju u medijski diskurs. Mnoge su zemlje pokrenule portale za provjeru točnosti informacija ili *fake news* tragače kako bi se mogle provjeriti činjenice objavljene na mrežnim komunikacijskim platformama. Tradicionalni su mediji u težnji za točnim informacijama ukazivali i na infodemijske vijesti te preko svojih medijskih kanala pokušavali unijeti ravnotežu u točnost informiranja. U radu ćemo analizirati pojam infodemije i kako se boriti s njom. Jednako tako analizirat ćemo kako su mediji iz nama susjednih zemalja pratili fenomen infodemije, analizirat ćemo izjave znanstvenika koje su nerijetko bile u koliziji, što je ostavljalo prostora za pojavu lažnih vijesti te dezinformacija u ionako kaotičnome vremenu.

Deskriptivnom analizom sadržaja medija dat ćemo presjek medijskoga praćenja infodemije u Republici Hrvatskoj i susjednim zemljama. Također ćemo metodom analize sadržaja analizirati izjave predstavnika Nacionalnoga stožera civilne zaštite i znanstvenika objavljene u prvome valu pandemije koje su bile u koliziji, a koje su možebitno utjecale na porast broja netočnih i neprovrjenih te pogrešno interpretiranih informacija.

Ključne riječi: infodemija, *fake news*, tradicionalni mediji, mrežni mediji, analiza sadržaja, znanstvenici

* Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Osijek, glesinger@ffos.hr

1. UVOD

Pandemija koronavirusa primorala nas je na neke mjere koje su nam do 2020. bile samo daleka prošlost, a danas su postale naša stvarnost. Uvedene epidemiološke mjere stubokom su promijenile naš život kao i načine komunikacije. Društvene su mreže došle do izražaja i znatno su nam olakšavale ostvarivanje kontakata u vrijeme socijalnoga distanciranja. No, kako su uočene prednosti mrežne komunikacije, tako su uočeni i nedostatci. Upravo zbog neuobičajene situacije koja je zadesila cijeli svijet, zbog mnoštva nepoznanica, nesuglasja među znanstvenicima te brojnih drugih čimbenika, mrežna komunikacija obilovala je informacijama koje nisu bile u potpunosti točne. Neke su netočne informacije čak namjerno objavljivane. Ljudi su u panici i neznanju povjerovali mnoštvu *fake newsa* te smo tako dobili kakofojniju informacija u javnomedijskome prostoru. Osim pandemije virusa COVID-19, zadesila nas je i pandemija lažnih informacija s kojom su se medijski djelatnici borili na prostoru tradicionalnih i mrežnih medija. Nijedna zemlja nije bila izuzeta od te pojave, stoga je Svjetska zdravstvena organizacija proglasila infodemiju – prekomjernu količinu informacija o nekome problemu koja otežava pronalaženje rješenja. Tijekom zdravstvene krize infodemija može ugušiti vjerodostojne informacije i omogućiti lakše širenje glasina, otežavajući učinkovitu javnozdravstvenu reakciju. Informacije se mogu širiti brže od virusa, a kao jedna od činjenica koja govori u prilog tomu jest rast korištenja digitalnih komunikacijskih kanala i društvenih mreža. Informacije s interneta mogu negativno utjecati na vašu psihi, svakodnevni život i ponašanje, dodatno otežavajući krizu u kojoj se nalazimo. U infodemiji teško je prepoznati točne i vjerodostojne informacije koje upućuju ljude na preventivne akcije koje trebaju poduzeti (Dokler, 2020). Fabrikacije koje kontaminiraju javnozdravstvene informacije danas se oslanjaju na iste alate za širenje koji se tradicionalno koriste za distribuciju dezinformacija (Posetti i Bontcheva, 2020: 2). Iako smo se s lažnim vijestima, dezinformacijama i spinovima suočavali i puno prije, infodemija je izravno utjecala na borbu protiv ozbiljne bolesti koja je zadesila cijeli svijet. U ionako podijeljenim društvima fabricirane su

informacije dodatno produbile jaz. U nesuglasju među znanstvenicima i zdravstvenim djelatnicima infodemija je unijela i dodatnu nesigurnost pri tumačenju određenih pojava koje su se gotovo svakodnevno izmjenjivale. U bolnicama se vodila bitka za svaki život, a u medijima se vodila bitka za točno i pravodobno informiranje javnosti. Mediji su, prateći zbivanja na mrežnim medijima, imali dodatnu zadaću provjere svih činjenica koje su *kolale* neslućenim brzinama, kako narodna izreka kaže: *Dok istina obuje cipelu, laž je već obišla cijeli svijet*. Medijski su djelatnici imali zadaću ubrzati istinu i pokrenuti je kako bi suzbili infodemiju.

2. KAKO DEFINIRATI INFODEMIJU?

Infodemija i infodemiologija nisu novi pojmovi. Infodemiologiju prvi je spomenuo njemački liječnik i znanstvenik Gunther Eysenbach 2002. godine u svome znanstvenom radu *Infodemiology: the epidemiology of (mis)information*. Može se definirati kao znanost o distribuciji i determinantama informacija u elektroničkim medijima, posebno na internetu ili u populaciji, s krajnjim ciljem informiranja javnoga zdravstva i javne politike. Ona može biti korisna i u ublažavanju posljedica infodemije. Infodemiologija razvila se kao novo i ozbiljno područje znanosti. U srpnju 2020. godine Svjetska zdravstvena organizacija održala je prvu konferenciju o infodemiologiji, kao odgovor na infodemiju koja je preplavila svijet zajedno s pandemijom novoga koronavirusa (Šimić, 2020). Infodemija je prekomjerna količina informacija, i na mreži i izvan nje. Podrazumijeva namjerne pokušaje širenja pogrešnih informacija kako bi se potkopao odgovor javnoga zdravstva te unaprijedio alternativni dnevni red grupa ili pojedinaca. Pogrešne informacije i dezinformacije mogu biti štetne za fizičko i mentalno zdravlje ljudi, mogu povećati stigmatizaciju, prijetiti dragocjenim zdravstvenim dobitcima, ali i dovesti do nedovoljnoga poštivanja mjera javnoga zdravstva, smanjujući tako njihovu učinkovitost i ugrožavajući sposobnost zemalja da zaustave pandemiju (SZO, 2020). Infodemija je prevelika količina informacija o problemu, što otežava pronalazak rješenja. Tijekom zdravstvene krize infodemija

može ugušiti vjerodostojne informacije i omogućiti lakše širenje glasina, što otežava učinkovit odgovor za javno zdravlje (Dokler, 2020). Možemo govoriti o prijetnji infodemijom, pri čemu nekvalitetan sadržaj pruža alternativu za konzumaciju vijesti neslužbenim komunikacijskim kanalima. Infodemijom se mogu smatrati, slično epidemijama, izbijanje lažnih glasina i lažnih vijesti s neočekivanim učincima na društvenu dinamiku (Gallotti i sur., 2020: 3). U borbu protiv dezinformacija uključene su sve europske institucije. Europska unija u uskoj suradnji s mrežnim platformama potiče promicanje mjerodavnih izvora, ponižavanje sadržaja koji je provjeren kao lažan ili obmanjujući te uklanjanje ilegalnoga sadržaja ili sadržaja koji bi mogao nanijeti fizičku štetu (European commission, 2020).

3. PRESJEK MEDIJSKIH SADRŽAJA IZ REGIJE O INFODEMIJI

Pandemiju koronavirusa obilježila je borba točnih, jasnih i „čistih“ informacija protiv dezinformacija, istina protiv laži, pouzdanih protiv nepouzdanih informacija (Begović, Labaš, 2021:4). Epidemija koronavirusa, koja je potekla iz kineskoga grada Wuhana, može se smatrati prvom „infodemijom“. Tu kovanicu nastalu od riječi „informacija“ i „epidemija“ prva je iskoristila Svjetska zdravstvena organizacija. U izvještaju od 2. veljače nazvala je novi koronavirus „golemom ‘infodemijom‘“, referirajući se na „prekobrojnost informacija – od kojih su neke točne, a neke ne – zbog kojih je teško ljudima pronaći vjerodostojne izvore i pouzdane upute kada im trebaju“ (Infodemic - WHO, 2020). Andrew Pattison, menadžer za digitalna poslovna rješenja SZO-a, upozorio je kako se lažne informacije šire „brže od virusa“ (Radiosarajevo.ba, 2020).

Prvi put u ljudskoj povijesti širi se toliko dezinformacija o nekome oboljenju da je to počelo ugrožavati rad medicinskih službi. Još sredinom siječnja na kineskim društvenim mrežama *Weibo* i *WeChat* počele su se širiti panika i neprovjerene informacije. Kinezi koji žive diljem svijeta počeli su neprovjerene informacije dijeliti na *Facebooku*, *Twitteru* i drugim mrežama. Nije trebalo mnogo vremena da tabloidi, portali i mediji željni

tiraža diljem svijeta započnu preuveličavati situaciju (Trajković, 2020).

SZO pokušao je suzbiti dezinformacije u partnerskoj suradnji s *Twitterom*, *Facebookom*, *TikTokom* i *Tencentom* (vlasnikom najpopularnije kineske društvene mreže *WeChat*). Nedavno su SZO i *Google* pokrenuli *Google SOS* alarm koji službene informacije SZO-a u svezi s koronavirusom objavljuje prve u tražilici. SZO u suradnji s *Facebookom* preko svojih oglasa koji sadržavaju bitne zdravstvene informacije želi informirati određene demografske skupine. Čak je i kontaktirao neke istaknute *influencere* u Aziji kako bi ih odvratio od širenja dezinformacija (Radiosarajevo.ba, 2020). Zbog velike potražnje za pravovremenim i pouzdanim informacijama o novome koronavirusu timovi SZO-a zaduženi za komunikacije i društvene mreže pažljivo prate i odgovaraju na mitove i glasine. Svakodnevno ulažu trud kako bi se otkrile najraširenije glasine koje mogu potencijalno ugroziti javno zdravlje, kao što su lažne mjere prevencije ili navodni lijekovi. Ti se mitovi zatim opovrgavaju informacijama temeljenim na dokazima (Šimić, 2020).

U vrtlogu straha od koronavirusa proširila se već odavno jedna druga pošast, tzv. infodemija. Od otkrića COVID-19 teorije zavjera lažne informacije i glasine niču kao gljive poslije kiše. Kao i stvarni virus, i „infodemija“ utječe na ljude te može imati opasne posljedice. U međuvremenu istinski razmjer epidemije poluistina i laži postaje sve jasniji, a akteri koji stoje iza nje sve važniji.

Prema podacima američke organizacije *News Guard*, koja prati dezinformacije o koronavirusu, na društvenim mrežama više je neprovjerenih nego provjerenih informacija. U njihovu priopćenju od 3. ožujka navodi se kako su „tijekom posljednjih 90 dana objave s internetskih stranica Američkoga centra za kontrolu i prevenciju bolesti i Svjetske zdravstvene organizacije dobile 364 483 angažmana, odnosno lajkova, dijeljenja i komentara na društvenim mrežama. U tome istom razdoblju 75 američkih internetskih stranica, za koje je *NewsGuard* ustanovio kako su objavile dezinformacije o koronavirusu, dobilo je ukupno 52 053 542 angažmana – što je 142 puta više od angažmana dviju ključnih javnozdravstvenih ustanova koje pružaju informacije o epidemiji“ (Dokler, 2020).

Prodavačima magle u ovoj infodemiji ciljevi su munjevito ugrabiti priliku i nakratko preživjeti do druge slične prigode, a velikim igračima sačuvati postojeći dio tržišta, osvojiti novi i profitirati (Pranjić, 2020).

Najviše odgovornosti, kao i obično, u izvještavanju o izvanrednome stanju i pandemiji virusa imaju novinari i mediji. Izvještavanje u skladu s činjenicama važnije je od ekskluzive, a novinari prije nego što nešto objave trebaju sebi postaviti pitanje kako bi njima bilo da se netko njihov bori za život. Lažne vijesti koje zbunjuju ili uznemiruju građane oduvijek „žive“ sa nama i to nebitno od dijela svijeta ili kontinenta. Te i takve vijesti postale su naša svakodnevna pojava ali se njihov razorni utjecaj koji dodatno uznemiruje i plaši građane najbolje vidi u krizna vremena. Upravo je pandemija korona virusa takvo vrijeme koje je plodno za lažne vijesti kojima su proteklih dana i tjedana i građani Hrvatske svjedočili. Uz medije, koji su nekada bili jedini nositelj takvih vijesti, sada se lažne vijesti mogu prenositi i putem raznih portala, foruma ali i društvenih mreža (Bradarić, 2020). Zastanite i razmislite prije nego što reagirate na bilo koju informaciju koju vidite na internetu i društvenim mrežama, obratite pažnju na izvore i ne dijelite ništa iz neprovjerenih izvora. Imajte na umu da i vaši prijatelji, u koje imate povjerenja, možda prenose neprovjerene informacije, upozorava Ana Dokler (2020) na stranici Medijska pismenost.

Novinarka Tijana Femić Bumbić izjavila je: „Ono na što smo naišli i s čime smo se i ranije susretali jest da struka, SZO i naše institucije, ne mogu dati instant-odgovor na neka pitanja povodom COVID pandemije koja je nova za nas. I onda vi na tradicionalnim medijima čujete da oni nemaju odgovor, što je legitimno, i odete zatim na 'Facebook' i nađete 15 kanala i svi oni imaju rješenje“ (Popović, 2020).

Nakon što su se pojavili prvi slučajevi zaraze koronavirusom u Bosni i Hercegovini, svjedočimo i tomu kako su razne institucije zatražile pomoć medija kako bi pravodobna, objektivna i istinita informacija došla do građanstva u Bosni i Hercegovini, a dobrim dijelom kako bi s medijima „podijelili“ i eventualnu odgovornost. Upravo su mediji, posebno u ovo vrijeme razvijenih komunikacijskih tehnologija, sveprisutnosti društvenih

platformi preko kojih se neometano širi nepotrebna panika i objavljuju dezinformacije, jedan od najvažnijih stupova u borbi protiv pandemije koja je zavladała svijetom (republika.info, 2020). Nakon izbijanja zarazne bolesti i u susjednoj Hrvatskoj suočavaju se s lažnim vijestima koje se šire preko društvenih mreža što pridonosi dodatnoj panici stanovništva. I u Bosni i Hercegovini zamjetne su razne interpretacije, ponajprije preko društvenih profila, stanja aktualne epidemiološke situacije. Međutim, prema sadašnjim kaznenim zakonima, ni u susjednoj Hrvatskoj, ni u Bosni i Hercegovini, odnosno FBiH, širenje lažnih vijesti na društvenim mrežama nije kazneno djelo (republika.info, 2020).

Vijeće za elektroničke medije u priopćenju koje je poslalo u ožujku 2020. godine upozorilo je kako su zabranjene sve audiovizualne medijske usluge, uključujući i one na internetu u kojima se objavljuju ili šire dezinformacije, posebno one u svezi s pitanjima javnoga zdravlja. Objavljivanje ili širenje dezinformacija izaziva zabrinutost, širenje straha i panike među stanovništvom te vodi do još težih posljedica od onih s kojima smo suočeni (Poslovni.hr/Hina, 2020).

Marjan Ivanuša, predstavnik Svjetske zdravstvene organizacije za Srbiju, rekao je kako je infodemija, svojevrsna poplava lažnih vijesti, nastala usred pandemije koronavirusa kao posljedica potrebe za informacijama o samoj pandemiji i o tome kako se treba ponašati dok ista traje (Popović, 2020).

Redakcija *Fake News tragača* u razdoblju od 12. ožujka do 12. travnja 2020. godine pronašla je ukupno 43 lažne i manipulativne vijesti o pandemiji koronavirusa, koje su ukupno prenesene 241 put u različitim mrežnim i tradicionalnim medijima, a sadržaji su samo na *Facebooku* *sherani* više od 220 000 puta. Za to vrijeme uhićena je, a potom i puštena na slobodu, novinarka Ana Lalić, pri čijemu je uhićenju državni vrh najavio organiziraniju borbu protiv lažnih vijesti. „I pored toga što su društvene mreže *Facebook*, *Twitter* i *Instagram* pokušale ograničiti domet dezinformacija, njihovi kreatori pronalazili su načine da zaobiđu algoritme. Te su mreže onemogućavale povezivanje tekstova s opskurnih portala i zamaglile bi sadržaje koje su nezavisni portali za provjeru podataka označili kao netočne“ (Kosanović, 2020).

Srđan Puhalo, socijalni psiholog, o razlozima nastanka infodemije kaže: „Umre pacijent u Kini i oni to stavljaju kao glavnu vijest, što uopće za nas u ovom trenutku nije relevantno. U toj potrazi za senzacijom prosto ignoriraju stručnjake ili im ne daju dovoljnu težinu. Treća stvar je da je u našem društvu riječ stručnjaka potpuno devalvirana i da mišljenje nekog na društvenim mrežama ili komentarima ima istu težinu kao nekoga tko je završio sve te medicinske škole. Uz povjerenje u struku, i povjerenje u institucije je srozano tako da se i službena priopćenja ljudi i institucija uzimaju s velikom rezervom“ (Zvijerac, 2020).

Stefan Janjić, urednik portala *Fake News tragač*, dodaje kako ljudi umjesto da se pomire s činjenicom da na neka pitanja nemamo odgovore, pokušavaju ista pronaći na alternativni način. Oni koji nemaju dovoljno znanja o epidemiologiji, tehnologiji i drugim aspektima koji se javljaju u svezi s tim temama, lako povjeruju u narative koji su na znanstvenoj razini potpuno besmisleni, zaključuje Janjić (2020).

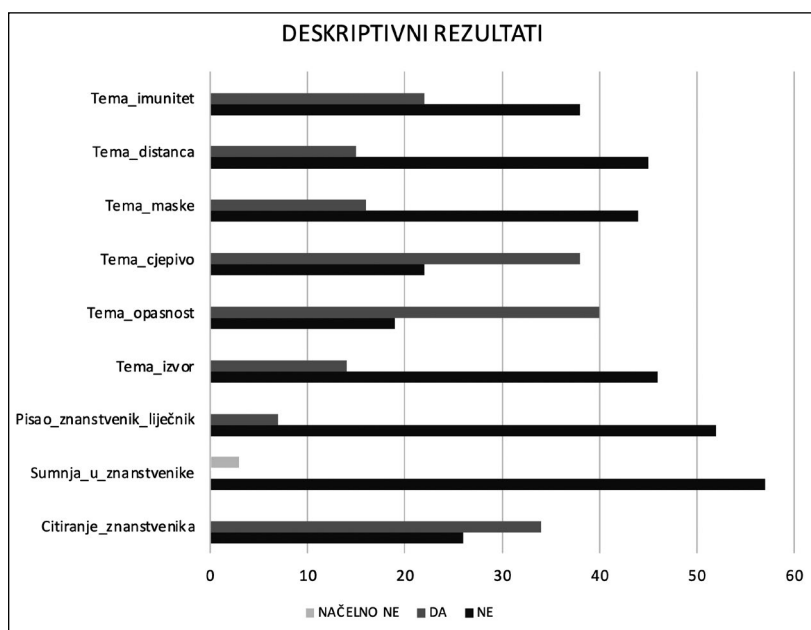
Prekomjerne količine informacija u svezi s epidemijom koronavirusa, posebice one netočne, mogu itekako naštetiti provođenju aktivnosti kojima se ograničava širenje virusa.

4. METODOLOGIJA

U ovome radu korištena je deskriptivna metoda kako bismo došli do saznanja postoji li diskrepancija u javnoj komunikaciji znanstvenika koji su se u medijima obraćali javnosti tumačeći tijek širenja virusa COVID-19 kao i određenih mjera pri suzbijanju njegova širenja.

Za potrebe rada analizirani su objavljeni članci na hrvatskim portalima od početka izbivanja pandemije odnosno ožujka 2020. godine pa do njenjavanja pandemije tijekom

Grafikon 1.:
Opći prikaz analiziranih parametara

listopada. U skladu s navedenim analizirana su tri mjeseca prvoga vala pandemije. Analizirani su članci koji su odgovarali ključnim riječima *znanstvenik, pandemija, prvi val koronavirusa, ožujak, travanj, lipanj* i prezimena hrvatskih znanstvenika.

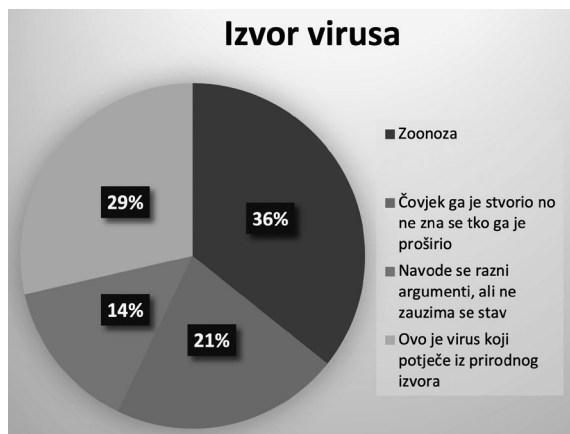
Ciljevi su rada analizirati izjave u medijima te ustvrditi koliko se one razlikuju ili nalikuju jedna drugoj prema zadanim parametrima. Radi toga za svaku kategoriju analize izračunan je tzv. indeks kvalitativne varijacije (IQV) koji mjeri raspršenost (raznolikost) distribucije kod nominalnih varijabli. Za potrebe rada analizirana su 62 članka s različitih portala objavljena u navedenom razdoblju koja su sadržavala zadane ključne riječi. Kodna knjiga sadržavala je opće parametre poput naslova članka, naziva portala, datum objave članka kao i njegovu dostupnu poveznicu. Ostali su parametri dalje grafički prikazani u radu.

4.1. Deskriptivni rezultati

Dobiveni deskriptivni rezultati pokazuju kako je većina obrađenih članaka citirala znanstvenike kao i to da članke nisu pisali sami znanstvenici te da ne postoji sumnja u njih. U daljnjim analizama zadanih parametara rezultati pokazuju

kako se članci ne bave izvorom samoga virusa, ali se bave opasnosti od širenja virusa te cjepivom protiv virusa.

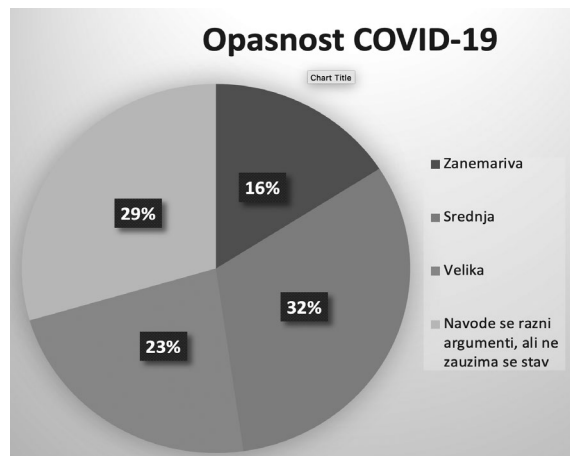
Nadalje, rezultati pokazuju kako se sami članci u velikoj mjeri nisu bavili mjerama protiv suzbijanja virusa poput maski i fizičkoga razmaka te nema dovoljno podataka o imunitetu oboljelih.

Grafikon 2.: Prikaz analiziranoga parametra izvor virusa

Analizirani parametar *Izvor virusa COVID-19* odgovarao je na zadane kodove: *Zoonoza* (prešao sa životinja), *čovjek ga je stvorio – slučajno izišao iz laboratorija* (spominje se ta mogućnost ili se tvrdi da je tako), *Čovjek ga je stvorio – netko ga je namjerno proširio* (spominje se ta mogućnost ili se tvrdi da je tako), *Čovjek ga je stvorio – no ne zna se tko ga je proširio*, *navode se razni argumenti, ali ne zauzima se stav* te se na naposljetku u članku ne spominje izvor nastanka virusa COVID-19.

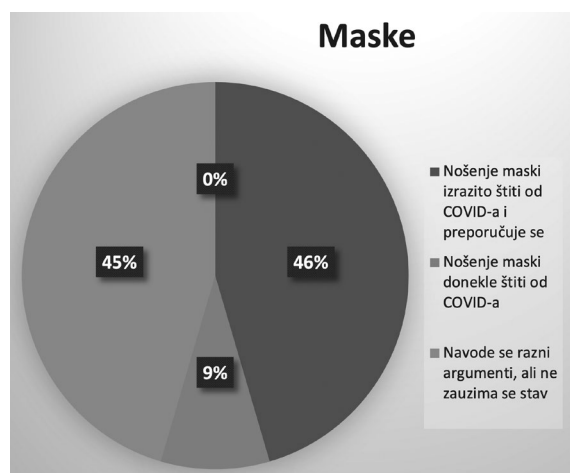
Iz Grafikona 2 vidljivo je kako 36 % analiziranih članaka obrađuje pojam *zoonoza* kao izvor nastanka virusa, dok 29 % članaka ne govori o prirodnome podrijetlu virusa te možemo zaključiti kako su znanstvenici koji su istupali u medijima tijekom navedenoga razdoblja u velikoj mjeri suglasni kako je riječ o prirodnome izvoru nastanka virusa. Obradeni članci, njih 21 %, sadrže i odgovore na smjernicu *Čovjek ga je stvorio, no ne zna se tko ga je proširio*. Ostale analizirane smjernice nisu bile predmet obradenih članaka. Iz navedenoga vidljivo je kako je postojala visoka razina raznolikosti pisanja o ovoj temi, što se vidi i iz indeksa kvalitativne varijacije (IQV) koji iznosi čak 0,96.

Grafikon 3.: Prikaz analiziranoga parametra opasnost COVID-19

Parametar *Opasnost od COVID-a*, prema matriци, odgovara smjernicama: *Zanimariva*, *Srednja*, *Velika*, *Navode se razni argumenti, ali ne zauzima se stav* te se naposljetku u članku ne procjenjuje opasnost od virusa COVID-19.

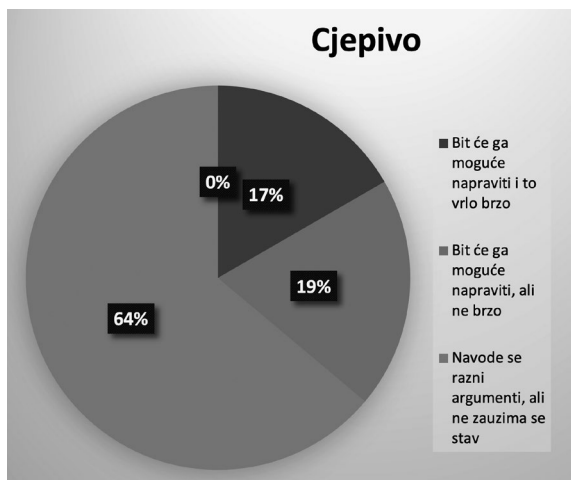
Iz grafičkoga prikaza vidljivo je kako su najizraženiji odgovori da je opasnost *Srednja* (32 %), *Velika* (23 %) te da se *Navode se razni argumenti, ali ne zauzima se stav* (29 %). U samo 16 % izjava navodi se kako je opasnost od širenja virusa *zanimariva*. Ostale smjernice za analizu nisu bile predmet obradenih članaka. I ovdje postoji izrazita raznolikost pisanja o temi – IQV iznosi 0,98.

Grafikon 4. Prikaz analiziranoga parametra maske

Kod parametra *nošenje maski* obrađivani su odgovori: *Nošenje maski izrazito štiti od COVID-a i preporučuje se*, *Nošenje maski donekle štiti od COVID-a*, *Nošenje maski uopće ili vrlo malo štiti od COVID-a*, *Navode se razni argumenti, ali ne zauzima se stav* te se naposljetku u članku ne spominje nošenje maski.

Iz grafičkoga prikaza vidljiv je podjednak postotak dobivenih odgovora na smjernice *Nošenje maski izrazito štiti od COVID-a i preporučuje se*. (46 %) te kod navođenja raznih argumenata, pri čemu se ne zauzima stav (45 %). Samo 9 % danih izjava ide u prilog tvrdnji kako maske donekle štite, a ostali parametri nisu bili predmet obrađenih članaka. IQV iznosi 0,87, što znači da je i ovdje pisanje o temi vrlo raznoliko.

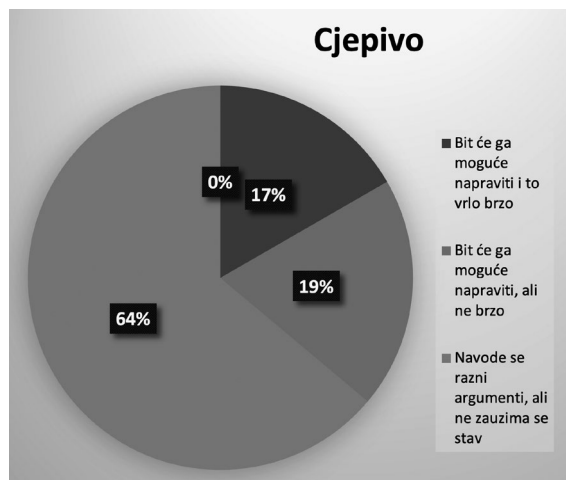
Grafikon 5.: Prikaz analiziranoga parametra cjepivo

Grafički prikaz parametra *cjepivo* za COVID-19 analiziralo je kodove: *Bit će ga moguće napraviti i to vrlo brzo (u roku od okvirno godinu dana)*, *Bit će ga moguće napraviti, ali ne brzo (duže od godinu dana)*, *Neće ga biti moguće napraviti*, *Navode se razni argumenti, ali ne zauzima se stav* te se naposljetku u članku ne spominje cjepivo.

Dobiveni rezultati govore kako znanstvenici u danim izjavama u velikoj mjeri navode razne argumente, ali ne zauzimaju stav (64 %), dok u podjednakoj mjeri smatraju kako će ga biti moguće napraviti brzo (17 %), odnosno da ga neće biti moguće brzo napraviti (19 %).

Ostale zadane smjernice nisu bile predmet obra-

đenih članaka. IQV iznosi 0,79, što, također, upućuje na relativno visoku raznolikost pisanja o temi.

Grafikon 6.: Prikaz analiziranoga parametra socijalna distanca

U grafičkome prikazu *socijalna distanca* analizirani su parametri: *Socijalna distanca izrazito sprječava širenje virusa COVID-19*, *Socijalna distanca nije pouzdano sredstvo sprječavanja širenja virusa COVID-19*, odnosno u članku se iznosi sumnja u to kolika je distanca potrebna. Navode se razni argumenti, ali ne zauzima se stav te se naposljetku u članku ne spominje tema socijalne distance.

U ovoj analizi dobili smo odgovore na samo dva parametra, ostali nisu bili predmet obrađenih članaka. Vidljivo je da čak 67 % znanstvenika koji su davali izjave u obrađenome razdoblju smatra kako socijalna distanca izrazito sprječava širenje virusa COVID-19. IQV iznosi 0,88.

5. ZAKLJUČAK

Infodemija je novi pojam koji je ušao u svakodnevnu uporabu zbog pojave koronavirusa odnosno pandemije virusa COVID-19. Ubrzano kolonje informacija društvenim mrežama utjecalo je na pojavu mnoštva netočnih, neistinitih i štetnih informacija koje su izazvale pomutnju u javnosti. To je uzrokovalo infodemiju ili prekomjerno

širenje lažnih vijesti u javnome prostoru. Šumu u komunikacijskim kanalima pridonijeli su i sami znanstvenici koji su svakodnevno komunicirali i preko tradicionalnih medijskih kanala, ali i preko društvenih mreža te su se njihove izjave, u hibridnome žanru, prenosile tradicionalnim medijskim kanalima. U radu, deskriptivnom analizom sadržaja medija, daje se presjek medijskoga praćenja infodemije u Republici Hrvatskoj i susjednim zemljama. Dobiveni deskriptivni rezultati pokazuju kako je većina obrađenih članaka citirala znanstvenike, kako članke nisu pisali sami znanstvenici te kako ne postoji sumnja u njih. U daljnjim analizama zadanih parametara rezultati pokazuju kako se članci ne bave izvorom samoga virusa, nego opasnošću od širenja virusa te cjepivom protiv virusa. Nadalje analiza pokazuje kako se članci nisu bitno bavili mjerama protiv suzbijanja virusa poput maski i distance te su nedovoljni podatci o imunitetu oboljelih. Zaključno možemo reći kako je pisanje o pojedinim temama bilo vrlo šaroliko, što pridonosi konfuziji i pogrešnoj interpretaciji danih izjava. U skladu s navedenim možemo zaključno ponoviti kako prekomjerne količine informacija u svezi s novim koronavirusom, posebno one netočne, mogu itekako naštetiti provođenju aktivnosti kojima se obuzdava širenje virusa.

6. POPIS LITERATURE

- Alam, F., Dalvi, F., Shaar, S., Durrani, N., Mubarak, H., Nikolov, A., Martino, G.D., Abdelali, A., Sajjad, H., Darwish, K., & Nakov, P. (2021). Fighting the COVID-19 Infodemic in Social Media: A Holistic Perspective and a Call to Arms. *ICWSM*.
- Begović, P., Labaš, D. (2021). Medijske navike, povjerenje publike i lažne vijesti u doba koronavirusa. *Communication management review*, 6 (1).
- Bradarić, B. (2020). *Neprovjerene vijesti koje dodatno uznemiruju građane*. balkans.aljazeera.net. dostupno na: <https://balkans.aljazeera.net teme/2020/4/7/neprovjerene-vijesti-koje-dodatno-uznemiruju-gradane>. pristupano: 18.10.2021.
- Call for Action: Managing the Infodemic (2020). WHO. dostupno na: <https://www.who.int/news/item/11-12-2020-call-for-action-managing-the-infodemic>. pritsupano: 18.10.2021.
- Clark, PA.; Krupadev A., Rutt L., Fontana M. (2020) Vaccinations and the Influence of Social Media in the United States. *J Neonatol Clin Pediatr*. 7: 042.
- Catalan-Matamoros, D., Peñafiel-Saiz, C. (2019). How is communication of vaccines in traditional media: a systematic review. *Perspectives in Public Health*. 139 (1).
- Cinelli, M., Quattrociochi, W., Galeazzi, A. (2020). The COVID-19 social media infodemic. *Sci Rep* 10. 16598 <https://doi.org/10.1038/s41598-020-73510-5>
- Dokler, A. (2020) Što je infodemija i kako se u njoj snaći?. Medijska pismenost. Dostupno na: <https://www.medijskaspismenost.hr/sto-je-infodemija-i-kako-se-u-njoj-snaci/>, pristupljeno 18.10.2021.
- Fernández-Torres MJ, Almansa-Martínez A, Chamizo-Sánchez R. (2021). Infodemic and Fake News in Spain during the COVID-19 Pandemic. *International Journal of Environmental Research and Public Health*. 18(4).
- Fighting disinformation (2020). *European commission*. dostupno na: https://ec.europa.eu/info/live-work-travel-eu/health/coronavirus-response/fighting-disinformation_en, pristupljeno 18.10.2021.
- Gallotti, R., Valle, F., Castaldo, N., Sacco P., De Domenico, M. (2020). Assessing the risks of "infodemics" in response to COVID-19 epidemics. *Nature human behaviour*.
- Kosanović, S. (2020). *Pandemija i infodemija: začarani krug opasnih dezinformacija*. Nezavisno udruženje novinara Srbije. Dostupno na: <http://www.nuns.rs/info/news/48281/pandemija-i-infodemija-zacarani-krug-opasnih-dezinformacija.html>, pristupljeno 18.10.2021.

- Krelja Kurelović, E., Tomac, F., Polić, T. (2021). Načini informiranja i prepoznavanje lažnih vijesti kod studenata u hrvatskoj tijekom covid-19 pandemije. *Zbornik Veleučilišta u Rijeci*. 9(1).
- Managing the COVID-19 infodemic: Promoting healthy behaviours and mitigating the harm from misinformation and disinformation (2020). *World Health Organization*, dostupno na: <https://www.who.int/news/item/23-09-2020-managing-the-covid-19-infodemic-promoting-healthy-behaviours-and-mitigating-the-harm-from-misinformation-and-disinformation>, pristupljeno 18.10.2021.
- Melki J, Tamim H, Hadid D, Makki M, El Amine J, Hitti E (2021). Mitigating infodemics: The relationship between news exposure and trust and belief in COVID-19 fake news and social media spreading. *PLoS ONE* 16(6).
- Montesi M. (2021). Understanding fake news during the Covid-19 health crisis from the perspective of information behaviour: The case of Spain. *Journal of Librarianship and Information Science*. 53(3).
- Popović, V. (2020). *Svet pogodila infodemija - poplava lažnih vesti koje prate pandemiju*. Glas Amerike. Dostupno na: <https://www.glasamerike.net/a/poplava-laznih-vesti-da-li-je-infodemija-gora-od-pandemije-/5410563.html>, pristupljeno 18.10.2021.
- Posetti, J., Bontcheva, K. (2020). *DISINFODEMIC - Deciphering COVID-19 disinformation*. United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO). dostupno na: https://en.unesco.org/sites/default/files/disinfodemic_deciphering_covid19_disinformation.pdf, pristupljeno 18.10.2021.
- Poslovni.hr/Hina (2020). Većina hrvatskih medija bez lažnih vijesti o pandemiji. Poslovni.hr, dostupno na: <https://www.poslovni.hr/hrvatska/vecina-hrvatskih-medija-bez-laznih-vijesti-o-pandemiji-4254330>, pristupljeno 18.10.2021.
- Pranić, K. (2020). *Infodemija (epidemija informacija) razara: Teška vremena za čupanje istina iz laži*. dostupno na. Lidermedia. dostupno na: <https://lider.media/poslovna-scena/hrvatska/infodemija-epidemija-informacija-razara-teska-vremena-za-cupanje-istina-iz-lazi-131680>, pristupljeno 18.10.2021.
- Primorac Bilaver, I. (2020). Odgovornost i povjerenje u medijskome komuniciranju krize. *HUM, časopis Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Mostaru*. 15(24)
- Radiosarajevo.ba (2020). *Koronavirus je postala prava infodemija: Evo šta to znači*. Radio Sarajevo. Dostupno na: <https://radiosarajevo.ba/vijesti/svijet/koronavirus-je-postala-prava-infodemija-evo-sta-to-znaci/368326>, pristupljeno 18.10.2021.
- Raskrinkavanje (2020). *Infodemija: Laži opasne kao i novi koronavirus*. Raskrinkavanje - projekat portala krik. Dostupno na: <https://www.raskrinkavanje.rs/page.php?id=Infodemija-Laži-opasne-kao-i-novi-koronavirus-672>, pristupljeno 18.10.2021.
- Reaguj: Mediji u doba pandemije – lažne vesti brže od virusa (2020). *Autonomija – portal građanske Vojvodine*, dostupno na: <https://www.autonomija.info/reaguj-mediji-u-doba-pandemije-lazne-vesti-brze-od-virusa.html>, pristupljeno 18.10.2021.
- republika.info (2020). *Širenje lažnih vijesti: Infodemija u vrijeme pandemije*. republika. info. Dostupno na: <https://republikainfo.com/sirenje-laznih-vijesti-infodemija-u-vrijeme-pandemije/>, pristupljeno 18.10.2021.
- Singh, L. et al. (2020). A first look at COVID-19 information and misinformation sharing on Twitter. *Social and Information Networks*. 1(25).
- Šimić, V. (2020) *Svjetska zdravstvena organizacija obuzdava "infodemiju" korona virusa*. adiva. hr. Dostupno na: <https://www.adiva.hr/zdravlje/koronavirus/svjetska-zdravstvena-organizacija-obuzdava-infodemiju-korona-virusom/>, pristupljeno 18.10.2021.

- Šimić, V. (2020). *Kad virus postane prijelomna vijest. Čemu nas uči infodemija*. Dostupno na: http://ark.mef.hr/MICC/micc16_Simic.pdf, pristupljeno 18.10.2021.
- Trajković, I. (2020). *Digitalna panika: Kako je WHO proglasio prvu infodemiju u historiji*. AlJazeera. dostupno na: <http://balkans.aljazeera.net/vijesti/digitalna-panika-kako-je-who-proglasio-prvu-infodemiju-u-historiji>, pristupljeno 18.10.2021.
- van der Linden S., Roozenbeek J., Compton J. (2020). *Inoculating Against Fake News About COVID-19*. *Frontiers in Psychology*. dostupno na: <https://www.frontiersin.org/article/10.3389/fpsyg.2020.566790>
- Weber, J.; Bushuev, M. (2020). *Kome koriste fake news o koroni?*. Deutsche Welle. dostupno na: <https://www.dw.com/en/about-dw/profile/s-30688>, pristupljeno 17. 11. 2020.
- Wilson SL, Wiysonge C. Social media and vaccine hesitancy. *BMJ Global Health*. 2020;5:e004206. doi:10.1136/bmjgh-2020-004206
- Zvijerac, P. (2020). *Infodemija virusa korona: Opustošene trgovine govore i o medijima*. Radijo Slobodna Evropa. Dostupno na: <https://www.slobodnaevropa.org/a/infodemija-virusa-korona/30455990.html>, pristupljeno 18.10.2021.

INFODEMIC OR AN EXCESSIVE AMOUNT OF INACCURATE INFORMATION PUBLISHED ABOUT THE COVID - 19 PANDEMIC

ABSTRACT

A pandemic of the coronavirus or COVID-19 virus struck us in December 2019 and spread to Europe and then worldwide during 2020. In addition to the health pandemic, we were accompanied by a pandemic of a lot of information, misinformation and so-called fake news, which is why the World Health Organization declared an infodemic. In parallel with the fight against the pandemic, in terms of timely, accurate and transparent information, the media around the world also fought against the infodemic and professionally followed the developments in the field related to the disease itself. They also followed the press conferences of the National Civil Protection Headquarters daily, thus trying to amortize the uncertainty of the public regarding the development of the pandemic. However, their work was significantly hampered by numerous online communication platforms, which were initially flooded with a lot of inaccurate, fabricated and sensationalist information, and which was also monitored by media content consumers for better information. Precisely such announcements were the reason for the proclamation of the infodemia because they introduced cacophony into the media discourse. Many countries have launched portals to verify the accuracy of the information or fake news seekers to verify the facts published on online communication platforms. In the pursuit of accurate information, the traditional media also pointed to infodemic news and tried to strike a balance in the accuracy of information through their media channels.

In this paper, we will analyze the concept of infodemic and how to deal with it. We will also analyze how the media from our neighbouring countries followed the phenomenon of infodemic, we will analyze the statements of scientists who were often in a collision, which left room for false news and misinformation in an already chaotic time.

By descriptive analysis of the content of the media, we will give a cross-section of media coverage of the infodemic in the Republic of Croatia and neighbouring countries. We will also use the content analysis method to analyze the statements of representatives of the National Civil Protection Headquarters and scientists published in the first wave of the collision pandemic, which may have affected the increase in inaccurate and unverified and misinterpreted information.

Keywords: infodemic, fake news, traditional media, online media, content analysis, scientists

The paper was written within the project funded by the Croatian Science Foundation (HRZZ IP-2019-04-7902).